

Наукові інтереси: діалектична єдність позитивного та негативного зворотного зв'язку як чинник розвитку педагогічної системи.

ВРАКІНА Вікторія – доцент кафедри іноземних мов Національного технічного університету «ХПІ».

Наукові інтереси: діалектична єдність позитивного та негативного зворотного зв'язку як чинник розвитку педагогічної системи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

CHUBUKINA OIha – PhD in Philology, Associate Professor, the Department of Foreign Languages National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute".

Scientific interests: dialectical unity of positive and negative feedback as a factor in the development of the pedagogical system.

TANKO Yevheniia – PhD in Pedagogy, Associate Professor, the Department of Foreign Languages National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute".

Scientific interests: dialectical unity of positive and negative feedback as a factor in the development of the pedagogical system.

VRAKINA Victoria – Associate Professor, the Department of Foreign Languages National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute".

Scientific interests: dialectical unity of positive and negative feedback as a factor in the development of the pedagogical system.

Стаття надійшла до редакції 09.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 19.05.2025 р.

УДК 378.011.3-051:78

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-257-262

ШЕВЦОВА Олена –

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри мистецької освіти

Центральноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5318-5286>

e-mail: egorbenko95@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ХУДОЖНЬОГО СПРИЙНЯТТЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті проаналізовано широкий спектр наукового пошуку з питань підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до застосування інтеграції різних видів мистецтва у формуванні художнього сприйняття учнів молодшого шкільного віку.

Підкреслено роль мистецької освіти, яка є могутнім засобом розвитку і формування цілісної особистості, її духовності, творчої індивідуальності й неповторності, інтелектуального й емоційного багатства, потреби духовно-творчого розвитку, саморозвитку і самовдосконалення. Відтак, професійна підготовка майбутніх учителів мистецтва має бути спрямована на забезпечення готовності майбутніх фахівців до формування творчого потенціалу, розвитку художньо-творчих якостей, зокрема, уяви, фантазії, художньо-образного мислення учнів у процесі художнього сприйняття мистецьких творів.

Охарактеризовано структуру й основні етапи художнього сприйняття, що передбачає органічну єдність інтелектуально-розумової, емоційно-почуттєвої, аналітико-синтетичної діяльності свідомості й відбувається у тісному взаємозв'язку художнього мислення, переживання, оцінки, самооцінки, самоусвідомлення. Підкреслено, що художнє сприйняття розглядається українськими педагогами-музикантами як необхідна умова забезпечення ефективності художнього виховання засобами мистецтва, формування в учнів здатності глибокого розуміння і пізнання духовних цінностей.

Досягнення таких педагогічних результатів має забезпечити використання інтеграції різних видів мистецтва у процесі художнього сприйняття музичного твору. Це дасть змогу ефективно вплинути на ціннісно-орієнтаційну сферу учнів, викликати інтерес і потребу в художньо-діалоговому спілкуванні й пізнанні художнього образу різних видів мистецтва, сформувати знання, вміння адекватно сприймати та інтерпретувати зміст твору, а головне – виявити індивідуально-неповторні якості, можливості, таланти, художньо-творчі здібності, сприяти їх формуванню, розвитку здатності до самовираження і самореалізації через мистецтво.

Ключові слова: мистецька освіта, художнє сприйняття, інтеграція різних видів мистецтва, учні початкової школи, майбутній вчитель музичного мистецтва.

SHEVTSOVA Olena –

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor, Associate Professor

of the Department of Art Education

of the Volodymyr Vynnychenko

Central Ukrainian State University

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5318-5286>

e-mail: egorbenko95@gmail.com

INTEGRATION OF DIFFERENT TYPES OF ART IN FORMING THE ARTISTIC PERCEPTION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

The article analyzes a wide range of scientific research on the issues of training future teachers of music to use the integration of various types of art in the formation of artistic perception of primary school students.

The role of art education is emphasized, which is a powerful means of developing and forming a holistic personality, its spirituality, creative individuality and uniqueness, intellectual and emotional wealth, the need for spiritual and creative development, self-expression and

self-improvement. Therefore, the professional training of future art teachers should be aimed at ensuring the readiness of future specialists to form creative potential, develop artistic and creative qualities, in particular, imagination, fantasy, and artistic and figurative thinking of students in the process of artistic perception of works of art.

The structure and main stages of artistic perception are characterized, which involves the organic unity of intellectual-mental, emotional-sensual, analytical-synthetic activity of consciousness and occurs in close interrelationship of artistic thinking, experience, evaluation, self-esteem, and self-awareness. It is emphasized that artistic perception is considered by Ukrainian music teachers as a necessary condition for ensuring the effectiveness of artistic education through the means of art, for forming in students the ability to deeply understand and know spiritual values.

Achieving such pedagogical results should ensure the use of integration of various types of art in the process of artistic perception of a musical work. This will make it possible to effectively influence the value-orientation sphere of students, arouse interest and need in artistic-dialogical communication and knowledge of the artistic image of various types of art, to form knowledge, the ability to adequately perceive and interpret the content of the work, and most importantly - to identify individually unique qualities, opportunities, talents, artistic and creative abilities, to promote their formation, the development of the ability to self-expression and self-realization through art.

Key words: art education, artistic perception, integration of different types of art, elementary school students, future music teacher.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Процеси глобалізації та інтеграції, прискорення сучасного технічного та інформатизованого світу загострюють проблему духовності, зумовлюють необхідність розвитку творчої особистості, здатної адекватно сприймати й оцінювати навколишню дійсність, креативно мислити, бути активною та ініціативною, вміючою швидко адаптуватися до змін, впроваджувати інноваційні рішення у своїй професійній діяльності, гнучко взаємодіяти з різними культурними і соціальними системами. Отже, актуалізується гуманістична освітня парадигма, що визначає Людину головною цінністю суспільства, а основними завданнями – духовне становлення, гармонізацію відносин з собою, з іншими людьми, зі світом, усвідомлення загальнолюдських та національних цінностей, розвиток внутрішнього світу, творчих якостей, здатності до самореалізації в сучасному мілливому світі.

Ці завдання має виконати мистецька освіта, основною ланкою якої є початкова освіта. Як підсистема мистецької освіти, вона гармонійно поєднує навчання, виховання і розвиток учнівської молоді засобами різних видів мистецтва і покликана підготувати їх до життя, творчості, реалізації у майбутній діяльності. Відтак, важливою й актуальною постає проблема духовно-творчого розвитку учнів початкової школи, головною метою якої є не просто засвоєння знань, а формування музично-творчих здібностей, зокрема, художньо-образного мислення, уяви, емоційно-чуттєвого співпереживання, здатності до адекватного сприйняття і розуміння змісту мистецьких творів, через які пізнається навколишній світ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми використання різних видів мистецтва у професійній підготовці майбутнього вчителя мистецтва звертаються вітчизняні педагоги-музиканти (О. Бузова, О. Комаровська, Л. Масол, О. Отич, Л. Паньків, О. Рудницька, Т. Стратан-Артишкова, О. Щолокова та ін.), у працях яких акцентується увага на унікальних можливостях різних видів мистецтва у їх взаємозв'язку впливати на поліхудожній розвиток особистості, формування художніх орієнтацій, творчо-виконавських умінь учнівської та студентської молоді.

Науковці розглядають інтеграцію різних видів мистецтва та можливість її застосування у розвитку духовно-творчих якостей особистості у різних аспектах, інтерпретуючи її як «взаємодію

мистецтв», що плідно впливає на формування «поліхудожнього світогляду» учнівської молоді (Л. Паньків) [9]; як «художній синтез», «інтеграцію знань» (О. Рудницька, О. Щолокова) [10]; як «взаємодію різних видів мистецтва», що сприяє ефективному розвитку творчо-виконавських якостей майбутнього вчителя (Т. Стратан-Артишкова) [11; 12], як «синтез мистецтв» у формуванні вокально-хорових здібностей студентів (О. Бузова) [1] та ін.

Мета статті – розкрити значення інтеграції різних видів мистецтва у формуванні художнього сприйняття учнів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виклики сьогодення потребують оновлення й переосмислення змісту мистецької освіти, що потребує спрямованість й особливу увагу на особистість учня, розвиток його творчого потенціалу, залучення до активної творчої діяльності.

Мистецька освіта, підкреслюють педагоги-музиканти, протистоїть «руйнаціям технократичного мислення», опікується «виробництвом» власне людини – шляхетної, одухотвореної особистості [8, с. 45]; спрямована на розвиток «у людини спеціальних здібностей і смаку, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій, здатності до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та вдосконалення власної почуттєвої культури» [10, с. 29–30]; покликана розв'язувати завдання підготовки особистості до аматорської і професійної мистецької діяльності, оволодіння її технікою та технологією [7, с. 40]; передбачає розвиток духовно-творчої особистості, її ціннісного ставлення до мистецтва, до навколишньої реальності, до самої себе.

Л. Масол наголошує, що мистецька освіта не лише гармонізує взаємозв'язки людини з навколишнім середовищем, а й стимулює художнє самопізнання, сприяє творчій самореалізації особистості, формує ставлення учня до себе, свого внутрішнього світу, адже мистецькі цінності мають унікальну здатність безпосередньо здійснювати «виховні» впливи через емоційні реакції, асоціативно-образні механізми, емпатію, що залишають ніби непомітні, але глибокі «сліди» на соматичному й ментальному рівні [4, с. 22].

Початкову мистецьку освіту, що становить ядро системи художньо-естетичного виховання в загальноосвітніх закладах, спеціалізованих мистецьких закладах, школах мистецтв, дитячих

юнацьких центрах, мистецьких студіях, гуртках та ін., науковці розглядають у двох значеннях:

– широкому (соціальному) як процес духовно-естетичного збагачення особистості шляхом залучення до цінностей мистецтва в соціокультурному просторі (естетична соціалізація);

– вузькому (суто педагогічному) як забезпечення організованих педагогічних умов формування духовного світу особистості засобами мистецтва у навчальних і позашкільних закладах [9, с. 122].

Зазначимо, що початкова мистецька освіта упродовж тривалого часу обмежувалась традиційними предметами художньо-естетичного циклу, зокрема, «Музика», «Образотворче мистецтво». У 2016 р. було запроваджено програму «Мистецтво», розроблену авторським колективом під керівництвом Л. Масол і затверджену МОН України.

Програма окреслює інтегративну стратегію мистецької освіти, зорієнтовує на цілісний художньо-естетичний розвиток особистості на основі взаємодії різних видів мистецтва та координації знань, умінь та уявлень, необхідних для формування у свідомості учнів поліхудожнього та полікультурного образу світу.

Обґрунтовуючи авторську концепцію поліцентричної інтеграції змісту загальної мистецької освіти, яку реалізовано в навчальних програмах для початкової, основної і старшої школи та в підручниках і посібниках для 1–11 класів, Л. Масол підкреслює, що «зміст загальної мистецької освіти має ізоморфно відображати реальну багатогранну художню картину світу й бути дидактично адаптованим відповідно до навчальних і виховних завдань» [4].

Програма «Мистецтво» для 1-4-х класів ЗНЗ спрямована на засвоєння учнями початкових знань, елементарних уявлень і понять про види та жанри мистецтва, особливості художньої мови різних видів мистецтв (музика, образотворче мистецтво, хореографія), розширення художньо-естетичного досвіду, оволодіння елементарними художніми вміннями та навичками у процесі практичної діяльності; збагачення емоційно-чуттєвої сфери, розвиток загальних та спеціальних здібностей, стимулювання художньо-образного мислення, проявів уяви та інтуїції, творчого потенціалу особистості [5].

Програма охоплює широкий спектр різноманітних і цікавих тем, котрі знайомлять учнів з прекрасним і неповторним світом мистецтва. Так, у першому класі – «Абетка мистецтв» учні вивчають теми: «Краса навколо нас», «Мистецтво – чарівне вікно у світ», «Загадки художніх мов», «Як митці створюють красу»; у другому – «Краса довкілля в мистецтві» школярі спілкуються образами природи, знайомляться з народними музично-театральними діями: «Пори року і народні свята», «Мистецтво і рукотворний світ», «Бринить природи мова кольорова», «Образи рідної землі»). У третьому класі – «Образ людини в мистецтві» учні знайомляться з різними художньо-образними персонажами, поринають у казково-фантастичний

світ, вивчаючи теми «Мистецькі мандри казкових персонажів», «Легендарні герої в мистецтві», «Комічні та фантастичні образи», «Краса людської духовності». У четвертому класі – «Світ у мистецьких шедеврах» школярі здійснюють подорожі «Мій мальовничий, світанковий край», «Ми діти твої, Україно», «Подорожі країнами і континентами», «Дзвони минулого, шляхи майбутнього»).

Майбутні фахівці мистецтва мають бути готовими до реалізації змісту цієї програми, проведення занять на високому рівні, володіння знаннями з різних видів мистецтва, вміннями їх застосовувати, інтегрувати, а також впроваджувати власні технології, авторські методики у процес навчання і виховання учнів початкової школи.

Цей процес складний і відповідальний. Тому професійна підготовка майбутнього вчителя мистецтва має бути спрямована на формування музично-творчих здібностей, осягнення духовних цінностей, художньо-культурних надбань свого народу та інших країн.

Підкреслимо важливість у формуванні музично-творчих здібностей здатності до художнього сприйняття, коли учень молодшого шкільного віку вчиться розуміти, відчувати, проникати, перевтілюватись, емоційно-чуттєво й осмислено сприймати факти, події, навколишнє середовище, критично мислити, оцінювати, аналізувати. Саме в цьому віці важливо своєчасно вплинути на формування музично-творчих якостей учнів, зокрема, розвитку уяви, фантазії, креативності, художнього мислення, здатності до емоційного співпереживання. Пізнання світу через творчість для учнів молодшого шкільного віку є основою для їх самовираження і самореалізації.

Отже, реалізація унікального духовно-творчого впливу різних видів мистецтв на особистість, формування музично-творчих здібностей, потребує залучення учня у процес художнього сприйняття. Проблема художнього сприйняття складна й багатогранна й упродовж історико-культурних епох цікавила вчених різних галузей науки.

Феномен «художнє сприйняття» привертає увагу сучасних вітчизняних педагогів-музикантів (О. Комаровська, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, Л. Паньків, Т. Стратан-Артишкова, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.), у працях яких зазначають, що особистість майбутнього фахівця музичного мистецтва розвивається, формується і реалізується в процесі художньої інтерпретації і через художню інтерпретацію як однієї із сутнісних ознак професіоналізму [6].

Сутність мистецтва полягає у творчості. Саме творчість визначає і процес його сприйняття, інтерпретації, творення. Відома класична теза В. Сухомлинського про те, що пізнання світу почуттів неможливо без розуміння і переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати її й діставати насолоду від неї. Педагог вказує мистецький шлях, який веде до творчості, духовності, людяності: «музика – уява – фантазія – казка – творчість – ось доріжка, йдучи якою дитина розвиває свої духовні сили. Відтак, бачимо, що

шлях до творчості починається з художнього сприйняття твору.

Складний творчо-діяльнісний процес художнього сприйняття передбачає не тільки відтворювальні, репродуктивні, а й творчі аспекти: індивідуально неповторне бачення, пізнання-осмислення художньо-образного змісту твору, асоціативно-образне мислення, художню уяву, емпатію, рефлексію, здатність реципієнта до співтворчості і творчості [11]; «проникнення в тайну багаточисленних семантичних відтінків художнього твору настільки, щоб проїнятися емоційністю і уявою, співпереживати, тобто перетворити інформативний процес у творчо продуктивний» [3, с. 211], охопити почуття, уяву, фантазію, інтуїцію, мислення, сприяти виникненню «розумних емоцій», емоційних співпереживань, уявлень, розумінню художньої форми, інтонаційного «словника», суджень, оцінки.

О. Рудницька розглядає художнє сприйняття як органічну цілісність емоційної реакції з аналітико-синтетичною діяльністю свідомості від безпосередньо чуттєвих проявів до вищих емоцій естетичної насолоди. Вчена подає структуру художнього сприйняття, яка умовно диференціюється на окремі складники (етапи), на кожному з яких виокремлюються відповідні способи дій, що необхідні для розуміння й поступового осягнення мистецького твору, сприяють розрізненню, усвідомленню та оцінці художнього змісту, а саме:

- первинне ознайомлення з художньою інформацією, її сенсорне розрізнення (спрямоване на загальне орієнтування, вироблення елементарних уявлень про елементи художньої форми, її обсяг, характер тематики, настроїв, тобто про контури т. зв. «зовнішнього шару» мистецького твору);

- аналіз виразно-сміслового значення художньої мови (перехід від сенсорної інформації до освоєння виразно-сміслових значень художньої форми: «прочитання» тексту твору, з'ясування його смислу шляхом декодування семантичного значення художньої мови);

- інтерпретація та естетична оцінка художнього смислу твору (виявлення особистісного ставлення до твору, суб'єктивно-емоційна ідентифікація сенсорних вражень: співвідношення змісту твору з ціннісними орієнтаціями, індивідуальним життєвим та художнім досвідом сприймаючого) [10, с. 108-114].

Виокремлення цих ступенів є умовним, оскільки художнє сприйняття – це складний, інтегративний процес і він не розпадається на ізольовані частини, а поєднує вказані компоненти. Сформована культура сприйняття, пише вчена, передбачає «органічну єдність емоційної реакції з аналітико-синтетичною діяльністю свідомості, тому переживання художньої образності, як єдино можлива форма спілкування з мистецтвом, пронизує всі компоненти сприйняття, віддзеркалюючи різноманітну динаміку емоційних реакцій: від безпосередньо-чуттєвих проявів до вищих емоцій естетичної насолоди. різнобарвну гаму витончених емоційних переливів і яскравих афективних спалахів, предметних почуттів і ледь вловимих настроїв» (О. Рудницька) [10, с. 109].

Відтак, оцінювального значення у процесі художнього сприйняття набуває художня насолода (катарсис). Це поняття дослідники визначають як особистісне переживання, що породжене сприйняттям прекрасного і його творенням за законами краси і притаманне тільки людині. Захоплення, міркування, натхнення, глибинне проникнення в художній образ, образні уявлення, переживання, рефлексія, оцінка, усвідомлення своїх переживань і думок, досвід автора трансформуються у художньому задумі так, що стають джерелом художніх вражень і переживань реципієнта, а отже, набувають здатності впливати на його світогляд, цінності, переконання, розвинути інтелект, художньо-образне мислення, уяву, художньо-естетичний смак, емоційно-почуттєву культуру, а також застосовувати напрацьований й накопичений досвід художнього сприйняття, поглибити свій внутрішній світ, відчувати й розуміти навколишню дійсність, особистість, себе.

Розкриваючи сутність поліхудожнього підходу, дослідники використовують такі поняття як «комплекс», «інтеграція», «синтез», «взаємодія». Ці категорії тісно пов'язані, споріднені, але мають свої специфічні особливості.

Найвищою формою взаємодії, що передбачає взаємовплив, взаємозв'язок, взаємопроникнення елементів, вчені визначають *інтеграцію* як «взаємопроникнення мистецтв, вироблення спільного підходу до їх вивчення, спосіб поліхудожнього пізнання мистецьких явищ» [10, с. 130].

Комплекс розуміється як багатогранна цілісність, що складається з відносно самостійних елементів, що взаємодіють. *Синтез* – однорідна органічна цілісність з повним злиттям взаємодіючих елементів. Синтез виключає диференціацію.

Використання взаємодії мистецтв у процесі художньо-педагогічної інтерпретації збагачує духовно-світоглядний потенціал майбутнього викладача музичного мистецтва, активізує його творчо-діяліснє та емоційно-почуттєву сферу, забезпечує розуміння системи мислення інших митців, сприяє розкриттю «художньої картини світу», передбачає ознайомлення із творчим методом відомих митців певної епохи, умов, у яких створювався той чи інший твір, спонукає до самостійно-творчого пошуку, до авторської спроможності [12].

Відповідно динаміці й міри взаємопроникнення, О. Отич виокремлює такі види взаємодії мистецтв: *синкретизм* як первинну нерозчленовану форму існування мистецтва; комплекс, що передбачає сукупність різновидів мистецтва, між якими не встановлено стійких зв'язків; *інтеграцію* – як стійку єдність самостійних різновидів мистецтва, що утворюється на основі встановлення міцних зв'язків між ними й передбачає можливість їх диференціації; *синтез* як органічне злиття різновидів мистецтв і на цій основі втрата їхньої автономності та можливості диференціації [7].

Методика активізації творчих засад музичної діяльності, зауважує О. Бузова, спирається на можливості опосередкованого педагогічного

впливу, що передбачає створення у студентів художньопошукової мотивації, інтересу до творчої діяльності на основі усвідомлення можливостей варіантного тлумачення однієї теми в різних видах мистецтва; стимулювання творчої уяви і фантазії шляхом залучення студентів до моделювання музичної інтерпретації під впливом художніх образів різних видів мистецтва; опора на інтуїтивний пошук студентами виконавських засобів в процесі втілення інтерпретаційного задуму в реальне звучання, який зумовлюється досвідом співвіднесення форми і змісту художніх образів у різних видах мистецтва [1].

Зазначимо, що поняття взаємодія, взаємовплив, взаємопроникнення, взаємозумовлення, взаємодоповнення, дослідники визначають як інтегруючі чинники, за допомогою яких відбувається об'єднання частин у певну цілісність.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. На основі аналізу наукової літератури можемо стверджувати, що важливим у формуванні творчих здібностей учнів початкових класів є художнє сприйняття. Як складний, інтегрований процес художнє сприйняття передбачає розуміння художніх творів, визначає потребу в художньому спілкуванні, здатність творчо й асоціативно мислити, образно відтворювати художню інформацію.

Важливою умовою формування художнього сприйняття є використання у навчальному процесі феномена художньої інтеграції, що ефективно впливає на формування художнього сприйняття, розвитку духовно-творчих якостей учнів.

Пошуки можливостей інтегративного впливу різних видів мистецтва, застосування інноваційних художніх форм і методів, інтегративних мистецьких зв'язків, предметно-інтегративних моделей опанування різних видів мистецтва, впровадження у навчальний процес дисциплін, зміст яких передбачає поєднання теоретичних знань та практичного досвіду спілкування з різними видами мистецтва у їх взаємодії, сприятиме формуванню творчого потенціалу майбутніх фахівців мистецтва, а отже, й ефективно позначиться на формуванні художнього сприйняття, розвитку духовно-творчих якостей учнів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бузова О.Д. Удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музики засобами поліхудожнього виховання : монографія. Бердянськ, БДПУ, 2012. 168 с.
2. Комаровська О. А. Мистецька освіта: передумки змін та готовність учителя до них. *Мистецтво та освіта*. № 3. 2017. С. 11–15.
3. Левчук Л. Т. Естетика: Підручник. К., 2006. 431с.
4. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика. К., 2006. 432 с.
5. Мистецтво. Програма для 1-4-х класів ЗНЗ (2016). [електронний ресурс]. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-1-4/57062/>
6. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. К., 2006. 188 с.
7. Отич О.М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний та методичний аспекти : [монографія] / за наук. ред. І.А. Зязюна. Чернівці, 2009. 752 с.

8. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. К., 2008. 274 с.
9. Паньків Л. І. Формування художніх орієнтацій старшокласників у процесі музично-театральної діяльності: теорія, методологія, методика: Монографія / за наук. ред. О. П. Щолокової. Київ, 2020. 377 с.
10. Рудницька, О. П. Педагогіка загальна та мистецька: навч. посібник. Тернопіль, 2005. 360 с.
11. Стратан-Артишкова Т.Б. Музично-творча діяльність у формуванні художньо-комунікативних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва. *«Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)»*: журнал. 2024. № 11(29) 2024. С. 1391. 1040–1050.
12. Стратан-Артишкова Т.Б. Особливості творчовиконавської підготовки майбутнього викладача музичного мистецтва. *«Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)»*: журнал. 2023. № 7(21) 2023. 516 с. С. 476–484.
13. Шевцова О.Б., Співтворчість у процесі музично-виконавської інтерпретації художнього образу. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. 2022. Вип. 207. 403 с. С. 368–371.
14. Шевцова О.Б. Художня інтерпретація у розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва. *«Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)»*: журнал. 2024. № 11(29) 2024. С. 1391. 1088–1096.

REFERENCES

1. Buzova, O.D. (2012). Udoskonalennya fakhovoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv muzyky zasobamy polikhudozhn'oho vykhovannya [Improving the professional training of future music teachers by means of polyartistic education]. Berdyans'k, BDPU [in Ukrainian]
2. Komarov's'ka, O. A. (2017). Mystets'ka osvita: peredchuttya zmin ta hotovnist' uchytelya do nykh [Art education: anticipating changes and the teacher's readiness for them.]. Mystetstvo ta osvita. Kyiv [in Ukrainian]
3. Levchuk, L. T. (2006). Estetyka: Pidruchnyk [Aesthetics: Textbook]. K. [in Ukrainian]
4. Masol, L. M. (2006). Zahal'na mystets'ka osvita: teoriya i praktyka [General art education: theory and practice]. K. [in Ukrainian]
5. Mystetstvo. (2016). Prohrama dlya 1-4-kh klasiv ZNZ (2016). [Art. Program for grades 1-4 of the ZNZ]. [elektronnyy resurs]. [in Ukrainian] URL: <https://osvita.ua/school/program/program-1-4/57062/>
6. Oleksyuk, O. M. (2006). Muzychna pedahohika [Music pedagogy]. K. [in Ukrainian]
7. Otych, O. M. (2009). Mystetstvo u systemi rozvytku tvorchoyi indyvidual'nosti maybutn'oho pedahoha profesynoho navchannya: teoretychnyy ta metodychnyy aspekty [Art in the system of developing the creative individuality of the future teacher of vocational education: theoretical and methodological aspects. Chernivtsi. [in Ukrainian]
8. Padalka, H. M. (2008). Pedahohika mystetstva : teoriya i metodyka mystets'kykh dysyplin [Art pedagogy: theory and methodology of artistic disciplines]. K. : Osvita Ukrayiny [in Ukrainian]
9. Pan'kiv, L. I. (2020). Formuvannya khudozhnikh oriientatsiy starshoklasnykiv u protsesi muzychno-teatral'noyi diyal'nosti: teoriya, metodolohiya, metodyka: Monohrafiya [Formation of artistic orientations of high school students in the process of musical and theatrical

activity: theory, methodology, techniques: Monograph] /za nauk. red. O. P. Shchokolovoyi. Kyiv. 377 s. [in Ukrainian]

10. Rudnyts'ka, O. P. (2005). Pedahohika zahal'na ta mystets'ka [General and artistic pedagogy]. Ternopil': Navchal'na knyha – Bohdan [in Ukrainian]

11. Shevtsova, O. B. (2024). Khudozhnya interpretatsiya u rozvytku tvorchoho potentsialu maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva [Artistic interpretation in the development of the creative potential of a future music teacher]. «Aktual'ni pytannya u suchasniy nautsi (Seriya «Pedahohika», Seriya «Pravo», Seriya Ekonomika», Seriya «Derzhavne upravlinnya», Seriya «Tekhnika», Seriya «Istoriya ta arkhelohiya»): zhurnal. № 11(29) 2024. S. 1391. 1088–1096 [in Ukrainian]

12. Shevtsova, O. B. (2022). Spivtvorchist' u protsesi muzychno-vykonavs'koyi interpretatsiyi khudozhn'oho obrazu [Co-creation in the process of musical and performing interpretation of an artistic image]. Naukovi zapysky. Kropyvnyts'kyi: Tsentral'noukrayins'kyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Vynnychenka. 207, 368–371 [in Ukrainian]

13. Stratan-Artyshkova, T. B. (2024). Muzychno-tvorcha diyal'nist' u formuvanni khudozhn'o-komunikatyvnykh yakostey maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva [Musical and creative activity in the formation of artistic and communicative qualities of a future teacher of music]. «Aktual'ni pytannya u suchasniy nautsi (Seriya «Pedahohika», Seriya «Pravo», Seriya Ekonomika», Seriya «Derzhavne upravlinnya», Seriya «Tekhnika», Seriya «Istoriya ta arkhelohiya»): zhurnal. № 11(29). S. 1391. 1040–1050 [in Ukrainian]

14. Stratan-Artyshkova, T. B. (2023). Osoblyvosti tvorcho-vykonavs'koyi pidhotovky maybutn'oho vykladacha muzychnoho mystetstva [Peculiarities of creative and performing training of the future music teacher]. «Nauka i tekhnika s'ohodni» (Seriya «Pedahohika», Seriya «Pravo», Seriya «Ekonomika», Seriya «Fyzyko-matematychni nauky», Seriya «Tekhnika»)) – «Science and technology today» (Series «Pedagogy», Series «Law», Series «Economics», Series «Physical and mathematical sciences», Series «Technology»)). 7(21). 476–484 [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШЕВЦОВА Олена – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецької освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: формування творчого потенціалу майбутнього вчителя мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHEVTSOVA Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Art Education of the of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: formation of the creative potential of the future art teacher.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 25.05.2025 р.

УДК 378.091.3:316.6:61+004.738.5

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-262-269

ШИРИКАЛОВА Анжела –

кандидат хімічних наук,
доцент кафедри медичної біології та хімії
Одеського національного медичного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8385-1879>
e-mail: shirykalovaa@ukr.net

БУРДІНА Яніна –

кандидат хімічних наук,
доцент кафедри медичної біології та хімії
Одеського національного медичного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2752-1378>
e-mail: yanina1104@ukr.net

ГРЕКОВА Алла –

кандидат хімічних наук,
доцент кафедри медичної біології та хімії
Одеського національного медичного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6867-7064>
e-mail: alla785@ukr.net

ГРІДИНА Інна –

асистент кафедри медичної біології та хімії
Одеського національного медичного університету
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8862-582X>
e-mail: inna_gridina@ukr.net

ВПЛИВ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК НА АДАПТИВНИЙ ПЕРІОД ПЕРШОКУРСНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджено вплив комунікативних навичок на процес адаптації першокурсників медичного та стоматологічного факультетів Одеського національного медичного університету в умовах воєнного стану та дистанційної форми навчання. Розглянуто особливості соціальної взаємодії студентів у нових освітніх реаліях, зумовлених обмеженням фізичним контактом, перебуванням у зоні підвищеного стресу та необхідністю самостійного опанування великого обсягу навчального матеріалу.

Проаналізовано рівень сформованості ключових комунікативних і організаторських здібностей, адаптивність до змін освітнього середовища, а також основні виклики, пов'язані з дистанційною освітою: труднощі у спілкуванні, зниження мотивації,